

عُمْدَةُ السَّالِكِ وَعُدَّةُ النَّاسِكِ

تأليف:

شهاب الدين ابوالعباس أحمد بن النقيب المصري

وفات:

سال ۷۶۹ هجری قمری

ترجمه، تحقیق، تفریح أحادیث و بیان دلایل:

سید مسلم تفت دار

مدرسه امیریہ

جزیره قشم – گیاهدان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَوْ وَجَدَ الْإِمَامَ رَاكِعًا أَحْرَمَ مُنْتَصِبًا ثُمَّ كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ، فَإِنْ وَقَعَ بَعْضُ تَكْبِيرَةٍ
الْإِحْرَامِ فِي غَيْرِ الْقِيَامِ لَمْ تَنْعَقِدْ،^۱ فَإِنْ وَصَلَ إِلَى حَدِّ الرُّكُوعِ الْمُجْزِيِّ وَاطْمَأَنَّ قَبْلَ رَفْعِ
الْإِمَامِ عَنِ حَدِّ الرُّكُوعِ الْمُجْزِيِّ حَصَلَتْ لَهُ الرَّكْعَةُ.^۲

و اگر امام را در حالت رکوع یافت در حالت راست ایستادن، تکبیره الاحرام می آورد سپس
برای رکوع تکبیر می آورد پس اگر قسمتی از تکبیره الاحرام در غیر قیام واقع شد [نمازش]
بسته نمی شود. اگر به حد رکوع کفایت کننده [یعنی: خم شدن و رسیدن دو کف دست به دو
زانو] رسید و قبل از بالا آمدن امام از حد رکوع کفایت کننده، [در آن رکوع] آرام گرفت آن
رکعت برای او حاصل می شود.

[۱] فَإِنْ شَكَّ هَلْ رَفَعَ الْإِمَامُ عَنِ الْحَدِّ الْمُجْزِيِّ قَبْلَ وُصُولِهِ إِلَى الْحَدِّ الْمُجْزِيِّ أَوْ
بَعْدَهُ [۲] أَوْ كَانَ الرُّكُوعُ غَيْرَ مُحْسُوبٍ لِلْإِمَامِ كَمُحْدِثٍ وَكَذَا^۳ مَنْ بِهِ نَجَاسَةٌ خَفِيَّةٌ [۳]
أَوْ رُكُوعٌ خَامِسَةٌ؛ لَمْ يُدْرِكْ.

^۱ لقول النبي صلى الله عليه وسلم للمسيء صلاته: «إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ». البخاري

.۷۵۷

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَسْبِغِ الوُضُوءَ، ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ فَكَبِّرْ.

البخاري ۶۲۵۱.

^۲ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ

أَدْرَكَهَا قَبْلَ أَنْ يُقِيمَ الْإِمَامُ صَلَاتَهُ». صحيح ابن خزيمة ۱۵۹۵، سنن الدارقطني ۱۳۱۳. ضعفه

النووي في الخلاصة.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنْ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ وَغَيْرِهَا فَلْيُضِفْ إِلَيْهَا

أُخْرَى وَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُهُ». سنن الدارقطني ۱۶۰۶.

^۳ في بعض النسخ بدون: كَذَا.

^۴ في بعض النسخ: وَرُكُوعٌ.

[۱] اگر شک کرد که قبل یا بعد از رسیدنش به حد رکوع کفایت کننده، آیا امام از حد رکوع کفایت کننده بالا آمد [یا نه؟]؛ [۲] یا رکوع برای امام محسوب نبود مانند: بی‌وضویی [امام] و همچنین کسی که به او نجاست مخفی است [۳] یا [به اشتباه، امام به] رکوع پنجم [رفته؛ در هر سه مسأله، رکعت را] درک نکرده است.

وَمَتَى أَدْرَكَ الْإِعْتِدَالَ فَمَا بَعْدَهُ انْتَقَلَ مَعَهُ مُكَبَّرًا، وَيُسَبِّحُ وَيَتَشَهَّدُ مَعَهُ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ.

و هرگاه اعتدال یا بعد از آن [یعنی: پایین رفت به سجود] را درک کرد به‌همراه اعتدال، تکبیرگویان منتقل می‌شود و [در سجود] تسبیح می‌گوید و به‌همراه امام در غیر جای تشهد، تشهد می‌خواند.

وَلَوْ أَدْرَكَهُ سَاجِدًا، أَوْ مُتَشَهِّدًا، سَجَدَ أَوْ جَلَسَ بِلَا تَكْبِيرٍ. وَلَوْ سَلَّمَ الْإِمَامُ وَهُوَ مَوْضِعُ جُلُوسِ الْمَسْبُوقِ قَامَ مُكَبَّرًا، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَوْضِعَهُ فَلَا تَكْبِيرَ.

و اگر امام را در حالت سجود یا در حالت تشهد درک کرد؛ [در مسأله اول:] بدون تکبیر، سجود می‌کند و [در مسأله دوم: بدون تکبیر] می‌نشیند. و اگر امام سلام داد و آن، مکان نشستن مسبوق است [یعنی: رکعت دوم مسبوق است] تکبیرگویان برمی‌خیزد، و اگر مکان نشستن مسبوق نباشد [یعنی رکعت اول یا سوم مسبوق باشد] پس [برای برخاستن،] تکبیر نمی‌گوید.

وَإِنْ أَدْرَكَ الْإِمَامَ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ أَدْرَكَ فَضِيلَةَ الْجَمَاعَةِ، وَمَا أَدْرَكَهُ فَهُوَ أَوَّلُ صَلَاتِهِ، وَمَا يَأْتِي بِهِ بَعْدَ سَلَامِ الْإِمَامِ فَهُوَ آخِرُ صَلَاتِهِ، فَيُعِيدُ فِيهِ الْقُنُوتَ.

و اگر امام را قبل از سلام دادن، درک کرد فضیلت نماز جماعتی بدست آورده است. و آنچه [همراه امام] درک کرد اول نمازش است و آنچه بعد از سلام امام انجام می‌دهد آن آخر نمازش است پس در آن، قنوت را تکرار می‌کند.

وَتَجِبُ مُتَابَعَةُ الْإِمَامِ فِي الْأَفْعَالِ. وَلْيَكُنْ ابْتِدَاءُ فِعْلِهِ مُتَأَخِّرًا عَنِ ابْتِدَائِهِ وَمُتَقَدِّمًا عَلَى فَرَاعِهِ. وَيَتَابَعُهُ فِي الْأَقْوَالِ أَيْضًا إِلَّا التَّامِينَ فَيُقَارِنُهُ فِيهِ.^۱

^۱ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتَمُّوا». البخاري ۶۳۵.

و در افعال، پیروی از امام واجب می‌شود. و باید ابتدای فعل امام، متأخر از ابتدای فعل مأموم و متقدم بر فراغ امام [از آن رکن] باشد. و در اقوال نیز پیروی از امام می‌کند مگر آمین گفتن، پس امام را در آمین گفتن، همراهی می‌کند.

وَلَوْ قَارَنَهُ فِي تَكْبِيرَةِ الْإِحْرَامِ، أَوْ شَكَّ هَلْ قَارَنَهُ،^٦ لَمْ تَتَعَقَّدْ؛^٧ أَوْ فِي غَيْرِهِ كَرِهَ^٨ وَفَاتَتْهُ فَضِيلَةُ الْجَمَاعَةِ.^٩

و اگر در تکبیره الاحرام، امام را همراهی کرد، یا شک کرد که آیا [در تکبیره الاحرام،] امام را همراهی کرده است [یا نه؟؛ نمازش] بسته نشده است. یا در غیر تکبیره الاحرام [امام را همراهی کرد] مکروه است و فضیلت جماعتی از او فوت شده است.

وَإِنْ سَبَقَهُ إِلَى رُكْنٍ، بِأَنْ رَكَعَ قَبْلَهُ، كَرِهَ وَنَدِبَ الْعَوْدَ إِلَى مُتَابَعَتِهِ. وَإِنْ سَبَقَهُ بِرُكْنٍ، بِأَنْ رَكَعَ وَرَفَعَ ثُمَّ مَكَثَ حَتَّى رَفَعَ الْإِمَامُ، حَرَّمَ وَلَمْ تَبْطُلْ،^{١٠} أَوْ بِرُكْنَيْنِ عَمْدًا، بَطَلَتْ أَوْ سَهْوًا فَلَا، وَلَا يُعْتَدُّ بِهَذِهِ الرَّكْعَةِ.

^٦ . عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا يَقُولُ: " لَا تُبَادِرُوا الْإِمَامَ إِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا قَالَ: وَلَا الضَّالِّينَ فَعُولُوا: آمِينَ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَعُولُوا: اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ ". مسلم ٤١٥ .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا صَلَّيْتُمْ فَأَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ ثُمَّ لِيُؤَمِّكُمْ أَحَدُكُمْ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا قَالَ ﴿غَيْرِ الْمَعْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ [الفاتحة: ٧]، فَعُولُوا: آمِينَ، يُجِبُكُمْ اللَّهُ فَإِذَا كَبَّرَ وَرَكَعَ فَكَبِّرُوا وَارْكَعُوا، فَإِنَّ الْإِمَامَ يَرْكَعُ قَبْلَكُمْ، وَيَرْفَعُ قَبْلَكُمْ، " فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " فِتْلِكَ بِتْلِكَ ". مسلم ٤٠٤ .

^٧ . في بعض النسخ: قَارَنَهُ فِيهِ أَمْ لَا.

^٨ . النجم: لأنه اقتدى بمن لم تتعقد صلاته بعد.

^٩ . النجم: ولم يضر؛ لأنه لم يكن بذلك مخالفا. المغني: لِأَنَّ الْقُدْوَةَ مُنْتَظَمَةٌ لَا مُخَالَفَةَ فِيهَا.

^{١٠} . في تلك المخالفة.

^{١١} . دل على عدم البطلان: عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ، فَقَالَ: «أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي إِمَامُكُمْ، فَلَا تَسْبِقُونِي بِالرُّكُوعِ وَلَا بِالسُّجُودِ، وَلَا بِالْقِيَامِ وَلَا بِالْإِنْصِرَافِ، فَإِنِّي أَرَأَيْتُمْ أَمَامِي وَمَنْ خَلْفِي» ثُمَّ قَالَ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ

و اگر بسوی یک رکن از امام سبقت گرفت به اینکه قبل از امام رکوع کرد، مکروه است و برگشتن برای پیروی کردن از امام سنت می‌شود. و اگر به یک رکن از امام جلو زد به اینکه رکوع کرد و [برای اعتدال] بالا آمد سپس [در اعتدال] ماند تا اینکه امام [برای اعتدال] بالا آمد حرام است و [نمازش] باطل نشده است. یا به دو رکن به عمد [از امام پیشی گرفت؛ نمازش] باطل است، یا [به دو رکن] به اشتباه [از امام جلو زد پس نه [نمازش باطل نیست، و [اما] این رکعت به حساب آورده نمی‌شود.

وَإِنْ تَخَلَّفَ بِرُكْنٍ بِلَا عُذْرٍ كَرِهَ^{۱۲} أَوْ بِرُكْنَيْنِ بَطَلَتْ^{۱۳} فَإِنْ رَكَعَ وَاعْتَدَلَ
وَالْمَأْمُومُ بَعْدَ قَائِمٍ لَمْ تَبْطُلْ، فَإِنْ هَوِيَ لِيَسْجُدَ وَهُوَ بَعْدَ قَائِمٍ بَطَلَتْ وَإِنْ لَمْ يَبْلُغِ
السُّجُودَ، لِأَنَّهُ كَمَّلَ الرُّكْنَينِ.

و اگر بدون عذر به یک رکن [از امام] عقب افتاد مکروه است؛ یا به دو رکن [از امام عقب افتاد، نمازش] باطل است. پس اگر رکوع کرد و اعتدال گرفت و مأوم هنوز ایستاده است باطل نشده است. پس اگر [امام] برای سجود پایین رفت و او هنوز ایستاده است [نمازش] باطل است و اگر چه [امام] به سجود نرسیده است، زیرا امام دو رکن را تکمیل کرده است.

وَإِنْ تَخَلَّفَ بِعُذْرٍ - كَبُطِءَ قِرَاءَتِهِ لِعَجْزٍ لَا لَوْسُوسَةٍ^{۱۴} - حَتَّى رَكَعَ الْإِمَامُ، لَزِمَهُ إِتِمَامُ
الْفَاتِحَةِ، وَيَسَعِي خَلْفَهُ مَا لَمْ يَسْبِقْهُ بِأَكْثَرٍ مِنْ ثَلَاثَةِ^{۱۵} أَرْكَانٍ. فَإِنْ زَادَ، وَافَقَهُ فِيمَا هُوَ
فِيهِ، ثُمَّ يَتَدَارَكُ مَا فَاتَهُ بَعْدَ سَلَامِهِ.^{۱۶}

بِيَدِهِ، لَوْ رَأَيْتُمْ مَا رَأَيْتُمْ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا» قَالُوا: وَمَا رَأَيْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «رَأَيْتُ
الْجَنَّةَ وَالنَّارَ». مسلم ۴۲۶.

ودل علی الحرمة: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ،
أَنْ يُحَوَّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ؟». مسلم ۴۲۷، البخاري ۶۹۱.

^{۱۲}. العجالة: ولم تبطل؛ لأنه تخلف يسير.

^{۱۳}. المغني: لكثرة المخالفة.

^{۱۴}. تنوير المسالك: وأما الوسوسة فهي أمر بمقدوره طرده، فلا يعذر.

^{۱۵}. المغني: أَخَذًا مِنْ صَلَاتِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعُشْقَانَ [صحيح. أبو داود ۱۲۳۶].

^{۱۶}. في بعض النسخ زيادة: طَوِيلَةً.

و اگر به عذر [از امام] عقب افتاد - مانند: کُندی قرائتش برای عجز [ی که دارد] نه برای وسوسه - تا اینکه امام رکوع کرد تکمیل کردن سوره فاتحه لازم او می شود و پشت سر امام می شتابد تا وقتی که [امام] به سه رکن [طویل] از او جلو نیفتد. پس اگر [سبقت گرفتن امام از او، بر سه رکن طویل] زیادتر شد امام را همراهی می کند در جایی که امام در آن قرار دارد سپس آنچه از او فوت شده را بعد از سلام امامش انجام می دهد.

^{۱۷}. المغنی: (فإن سبق بأكثر) من الثلاثة بأن لم يفرغ من الفاتحة إلا والإمام قائم عن السجود أو جالس للشهد (فقل يفارقه) بالنية لتعذر الموافقة (والأصح) لا تلزمه المفارقة بل (يتبعه فيما هو فيه ثم يتدارك بعد سلام الإمام) ما فاتته كالمسبوق لما في مراعاة نظم صلاته في هذه الحالة من المخالفة الفاحشة.